

In memoriam Willem Hogenes (1950-2021)

Rob de Vos
Sandrine Ulenberg

TREFWOORDEN

Collectiebeheer, Naturalis, Sphingidae, Zoölogisch Museum Amsterdam

Entomologische Berichten 81 (5): 227-229

Dit voorjaar overleed Willem Hogenes op 71-jarige leeftijd. Hij was lange tijd collectiebeheerder van entomologische collecties, eerst in het voormalige Zoölogisch Museum in Amsterdam en later in Naturalis Biodiversity Center in Leiden. Naast het werk in de collectie, was hij ook een onderzoeker van met name pijlstaartvlinders en later ook gaasvliegen en schorpioenvliegen.

Op 23 april 2021 is Willem Hogenes op 71-jarige leeftijd overleden. Voor iedereen die regelmatig de entomologische collectie van het voormalig Zoölogisch Museum in Amsterdam (ZMA) bezocht was Willem een markant en bekend persoon. Hij was collectiebeheerder van de Lepidoptera, Neuroptera, Orthoptera, Dictyoptera, Mecoptera, Trichoptera, Neuroptera en allerlei kleinere orden en de vriendelijke, geduldige, hulpvaardige en veel wetende gastheer in de collectie. Wie met Willem in contact raakte deed graag iets extra's voor hem: bepaalde vlinders, gaasvliegen of schorpioenvliegen vangen op verre reizen, speelkaarten uit exotische oorden meenemen of zelfs de in zijn privéverzameling ontbrekende munten van vakantielanden bewaren.

Willem begon zijn carrière als onderwijzer, maar had hier al gauw genoeg van. Hij kwam 1 september 1975 in dienst van het ZMA, toen nog gevestigd aan de Zeeburgerdijk in Amsterdam-Oost. Al snel werd er verhuisd naar het ruimere pand aan de Plantage Middenlaan 64, schuin tegenover het aquarium van Artis. Samen met Ben Brugge, die de overige insectenorden

beheerde, droeg hij jarenlang zorg voor de collectie en voor de vele gastmedewerkers en vrijwilligers die samen met hem in de collectie determineerden, sorteerden en rangschikten. De collectie was daardoor voor het grootste deel uitstekend en volgens de laatste inzichten opgesteld.

Behalve collectiebeheerder was Willem ook onbezoldigd wetenschapper. Zijn vroege passie waren de pijlstaartvlinders, Sphingidae. Hij onderhield contacten met vele specialisten in binnen- en buitenland en beschreef ook samen met hen nieuwe soorten, vooral met Collin Treadaway en Alberto Zilli. Negentien taxa heeft hij, meestal in coauteurschap, op zijn naam staan, vijftien in de Sphingidae en vier in de Erebididae. Drie vlinders zijn naar hem vernoemd: *Eupanacra hogenesi* Haxaire, 1993 (Sphingidae), *Speiredonia hogenesi* Zilli, 2002 (Erebididae) en *Leucophlebia hogenesi* Eitschberger, 2003 (Sphingidae). Een ondersoort van een pijlstaart uit de Filippijnen heeft hij in 1998 vernoemd naar zijn vrouw Dyoke: *Hippotion rafflesii dyokeae* Hogenes & Treadaway, 1998.

1. Willem Hogenes, helemaal links op de foto, in 2007 tijdens een rondleiding voor bibliotheekpersoneel. Foto: Dyoke van Assum
1. Willem Hogenes, at the left of the photo, in 2007 during a tour for library staff.

Kader 1

Bibliografie Willem Hogenes

- Hogenes W 1970. Sphingiden-telling 1970. Entomologische Berichten 32: 33-35.
- Hogenes W 1977. *Eumorpha anchemola* (Cramer) (Lepidoptera: Sphingidae) geïmporteerd in Nederland. Entomologische Berichten 37: 31-31.
- Hogenes W 1984. Weer een adventieve pijlstaart (Lep.: Sphingidae). Entomologische Berichten 44: 100
- Hogenes W 1984. A new species of *Macroglossum* from Tanimbar Islands (Lepidoptera: Sphingidae). Entomologische Berichten 44: 124-125.
- Hogenes W & Treadaway CG 1993. New hawk moths from the Philippines (Lepidoptera, Sphingidae). Nachrichten des entomologischen Vereins Apollo, Supplement N.F. 13: 533-552.
- Hogenes W & Van Oorschot H 1995. In memoriam B.J. Lempke (1901-1993), een biografie en een bibliografie. Entomologische Berichten 55: 8-20.
- Peeters TMJ & Hogenes W 1996. Psocoptera (Stofluizen). In: Brand-Stof. Een inventarisatie van de entomofauna van het natuurreservaat 'De Brand' (Van Zuijlen JWA, Peeters TMJ, Van Wielink PS, Van Eck APW & Bouvy EHM eds): 163-165. Insectenwerkgroep KNNV afdeling Tilburg.
- Hogenes W & Treadaway CG 1996. New taxa of Sphingidae (Lepidoptera) from the Philippines. Nachrichten des entomologischen Vereins Apollo, N.F. 17: 117-122.
- Heitmans WRB, Cuppen JGM, Hogenes W & Boer P 1998. Neuroptera – gaasvliegen. In: Verslag van de 152e zomervergadering van de Nederlandse Entomologische Vereniging, 30 mei t/m 1 juni 1997, te Ommen (Overijssel). Verenigingsnieuws mei 1998: xiv.
- Hogenes W, Heitmans WRB & Cuppen JGM 1998. Mecoptera – schorpioenvliegen. In: Verslag van de 152e zomervergadering van de Nederlandse Entomologische Vereniging, 30 mei t/m 1 juni 1997, te Ommen (Overijssel). Verenigingsnieuws mei 1998: xiv.
- Hogenes W & Treadaway CG 1998. The Sphingidae (Lepidoptera) of the Philippines. Nachrichten des entomologischen Vereins Apollo, Supplement N.F. 17: 17-132.
- Hogenes W & Treadaway CG 1999. *Acosmeryx rebecca* n. sp., a new hawk moth from the Philippines (Lepidoptera: Sphingidae: Macroglossini). Entomologische Zeitschrift 109: 103-107.
- Kitching IJ, Treadaway CG & Hogenes W 2000. *Psilogramma villani* n.sp., a new hawkmoth from the Philippines and Sulawesi (Lepidoptera: Sphingidae). Nachrichten des Entomologischen Vereins Apollo, N.F. 21: 57-60.
- Zilli A & Hogenes W 2002. An annotated list of the fruit-piercing moth genus *Eudocima* Billberg, 1820 (sensu Poole) with descriptions of four new species (Lepidoptera: Noctuidae, Catocalinae). Quadrifina 5: 153-207.
- Zilli A & Hogenes W 2004. On some species pairs of Indo-Australian Catocalinae with descriptions of two new species (Lepidoptera: Noctuidae). Heterocera Sumatrana 12: 203-223.
- Zilli A, Holloway JD & Hogenes W 2005. An overview of the genus *Speiredonia* with description of seven new species (Insecta, Lepidoptera: Noctuidae). Aldrovandia 1: 17-36.
- Hogenes W 2010. Megaloptera - elzenvliegen. In: De Nederlandse biodiversiteit. Nederlandse Fauna 10 (Noordijk J, Kleukers RMJC, Van Nieukerken EJ & Van Loon AJ eds): 238. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit & European Invertebrate Survey - Nederland.
- Hogenes W 2010. Raphidioptera - kameelhalsvliegen. In: De Nederlandse biodiversiteit. Nederlandse Fauna 10 (Noordijk J, Kleukers RMJC, Van Nieukerken EJ & Van Loon AJ eds): 238-239. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit & European Invertebrate Survey – Nederland.
- Hogenes W 2010. Neuroptera - netvleugeligen. In: De Nederlandse biodiversiteit. Nederlandse Fauna 10 (Noordijk J, Kleukers RMJC, Van Nieukerken EJ & Van Loon AJ eds): 239-241. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit & European Invertebrate Survey - Nederland.
- Hogenes W 2010. Mecoptera - schorpioenvliegen & sneeuwspringers. In: De Nederlandse biodiversiteit. Nederlandse Fauna 10 (Noordijk J, Kleukers RMJC, Van Nieukerken EJ & Van Loon AJ eds): 256. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit & European Invertebrate Survey – Nederland.

Later breidde hij zijn interesse uit naar andere insectengroepen, zoals de gaasvliegen en schorpioenvliegen. Je kon hem regelmatig achter een microscoop aantreffen waarbij hij de cellen tussen de vleugeladeren aan het tellen was van gaasvliegen om ze te kunnen determineren. Zijn wetenschappelijke kennis werd vaker geraadpleegd dan dat hij die zelf heeft gepubliceerd (zie bibliografie in kader 1), getuige de vele dankbetuigingen in publicaties van andere wetenschappers. Op dit moment wordt de kennis die hij in de collectie gaasvliegen heeft gebracht, gebruikt bij het digitaliseren van alle gaasvliegen van Nederland voor een publicatie door EIS Kenniscentrum Insecten.

Willem was altijd bijzonder geïnteresseerd in de tentoonstellingen die het ZMA in het aquariumgebouw van Artis samenstelde. Hij werkte daar graag en met enthousiasme aan mee. Willem voelde zich er, anders dan de meeste medewerkers binnen het ZMA, nauw bij betrokken en wist de collectie te gebruiken en zo voor het publiek zichtbaar te maken. Misschien kwam dat voort uit z'n onderwijzershart. Als voormalig docent wist hij ook heel boeiend wetenswaardigheden te vertellen. Dat maakte hem tot de ideale rondleider op, zoals we dat noemden, 'kampioentjesdag' (figuur 1). Op zo'n dag met rondleidingen werden de mooiste, grootste, kleinste, gevaarlijkste, etc. insecten uitgesteld voor een groep studenten of een andere groep mensen, die aan zijn lippen hingen bij de soms spannende en sappige verhalen over kannibalistische en vraatzuchtige insecten, camouflage, mimicry en de altijd populaire 'sneaky fuckers'.

Naderhand kon je hem met een glimlach horen mopperen dat er toch weer een aantal mensen bij zat dat ongeïnteresseerd was.

Willem ging ook graag samen met Dyoke op vakantie naar Spanje, Italië of Griekenland. Daar werd naar wilde geraniums gezocht voor Dyoke en naar schorpioenvliegen en gaasvliegen voor Willem. Uiteraard verdwenen die later keurig geëtiketteerd en gedetermineerd in de collectie.

In 2010 kreeg het personeel van ZMA te horen dat het Zoölogisch Museum samengevoegd zou worden met Naturalis in Leiden. Dat kwam voor iedereen als een grote schok! Eerst bang voor baanverlies, daarna voor identiteitsverlies. Ieder dacht er het zijne over, maar het was onvermijdelijk, omdat het museum voor de UvA te duur werd. Willem was een echte Amsterdammer, hoe zou hij daar in Leiden zijn draai vinden? Altijd ging hij in Amsterdam in zijn lunchpauzes naar buiten voor lange wandelingen, weer of geen weer. Hij kende alle plekjes, steegjes en winkeltjes van de binnenstad van Amsterdam. Voor buitenlandse bezoekers van het museum was hij dan ook VVV en gids tegelijk. Maar nu moesten hij en zijn collega's naar Leiden! Op 23 mei 2011, alweer tien jaar geleden dus, sloten de deuren aan de Plantage Middenlaan 64. Willem kwam in Leiden in een modern museum, strakke kantoren, laboratoria, een openbaar museum, publiek en vooral een heel andere werksfeer. De hiërarchie zat er heel anders in elkaar dan in het ZMA. Iedereen dacht dat Willem het heel moeilijk zou krijgen in die omgeving, maar

niets bleek minder waar! Willem wist zich uitstekend aan te passen en kon het met iedereen prima vinden. De wandelingen bleven, maar nu in een andere stad, het oude Leiden! Hij deed mee met vernieuwingen in Naturalis zoals het nieuwe data-systeem (BRD, later CRS) en coördineerde bij de komst van de nieuwe stalen rolkasten en de inhuizing van de collectie. Hij deelde zijn ervaring met jongere pas begonnen collega's, deed

mee aan afdelingsexcursies en was als afdelingsoudste wederom een vraagbaak, ook voor de Leidse collega's.

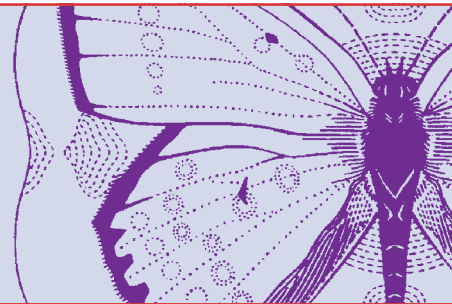
Zijn pensioen werd gevierd op 23 april 2015, precies zes jaar later, op dezelfde datum, was zijn sterfdag.

Willem wordt enorm gemist door zijn collega's en vrienden. Zijn enthousiasme en passie voor de natuur, vooral voor insecten, zal door ons altijd herinnerd blijven.

Summary

In memoriam Willem Hogenes (1950-2021)

This Spring Willem Hogenes passed away at the age of 71. For a long time he has been curator of entomological collections, at first in the former Zoological Museum of Amsterdam and later in Naturalis Biodiversity Center in Leiden. Besides his work in the collection he was also a researcher of hawk moths and later also lacewings and scorpionflies.

Rob de Vos & Sandrine Ulenberg
Naturalis Biodiversity Center, Leiden
rob.devos@naturalis.nl